

Neoficialus vertimas

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS
TREČIASIS SKYRIUS
NUTARIMAS DĖL

Eugenijos UŽKURĖLIENĖS ir kitų
pareiškimo Nr. 62988/00
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (Trečiasis skyrius), 2004 m. sausio 8 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininko G. RESS,
teisėjų I. CABRAL BARRETO,
L. CAFLISCH
B. ZUPANČIČ,
J. HEDIGAN,
M. TSATSA-NIKOLOVSKA,
K. TRAJA

ir *skyriaus kanclerio* V. BERGER,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 2000 m. spalio 23 d.;

atsižvelgdamas į atsakovės Vyriausybės pateiktą poziciją ir į pareiškėjų, kaip atsakymą, pateiktas nuomones;

atsižvelgdamas į teisėjo G. Ress paskyrimą dalyvauti nuo Lietuvos;

po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pirmoji pareiškėja yra Eugenija Užkurėlienė, gimusi 1939 m. ir gyvenanti Vilniuje. Antrasis pareiškėjas yra Povilas Čyžius, gimęs 1936 m. ir gyvenantis Kupiškio rajone Panevėžio apskrityje. Trečiasis pareiškėjas yra Stanislovas Čyžius, gimęs 1938 m. ir gyvenantis Panevėžyje. Ketvirtoji pareiškėja yra Janina Čyžiūtė, gimusi 1932 m. ir gyvenanti Kupiškio rajone. Pareiškėjus atstovauja S. Mačiulaitis, Vilniuje praktikuojantis advokatas.

A. Bylos aplinkybės

Bylos faktai, pateikti šalių, gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

Prieš tai, kai 1940 m. Lietuva buvo okupuota Sovietų okupacinės valdžios, pareiškėjų tėvas nuosavybės teise valdė 30,75 ha žemės ploto („pradinė žemė“). 1940 m. šią žemę nacionalizavo Sovietų valdžios institucijos. 1990 m. po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo

pareiškėjai įgijo teisę reikalauti jų velionio tėvo žemės pagal Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų įstatymą (toliau tekste – Įstatymas).

1991 m. rugsėjo 25 d. pareiškėjai pareikalavo kompensacijos žeme remiantis minėtu Įstatymu.

1993 m. gruodžio 10 d. pareiškėjai pakeitė savo poziciją, reikalaudami gražinti pradinę žemę natūra. 1994 m. sausio 31 d. pareiškėjus informavo Žemės ūkio ministerija, jog dalis pradinės žemės (8,74 ha) jau buvo paskirta trečiajam asmeniui FS, 1992 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijai priėmus sprendimą. Pareiškėjams buvo pranešta, jog dalis pradinės žemės nebegalės jiems būti gražinta.

1994 m. vasario 15 d. pareiškėjai kreipėsi į teismą, reikalaudami panaikinti 1992 m. gruodžio 30 d. sprendimą. 1994 m. birželio 20 d. 1-asis Vilniaus miesto apylinkės teismas atmetė pareiškėjų ieškinį. 1994 m. liepos 18 d. Lietuvos Aukščiausias Teismas atmetė kasacinį skundą, palikdamas galioti nepakeistą 1994 m. birželio 20 d. 1-ojo Vilniaus miesto apylinkės teismo sprendimą. 1995 m. kovo 22 d. Lietuvos Aukščiausias Teismas atsisakė iškelti kasacinę bylą.

1996 m. spalio 4 d. pareiškėjai pateikė naują ieškinį, reikalaudami gražinti jiems pradinę žemę. 1998 m. birželio 29 d. Kupiškio rajono apylinkės teismas atmetė pareiškėjų ieškinį. 1998 m. rugsėjo 15 d. Panevėžio apygardos teismas atmetė pareiškėjų apeliacinį skundą. Pareiškėjai pateikė kasacinį skundą Lietuvos apeliaciniam teismui. 1999 m. gegužės 3 d. Lietuvos apeliacinis teismas nutartimi panaikino 1998 m. birželio 29 d. Kupiškio rajono apylinkės teismo sprendimą bei 1998 m. rugsėjo 15 d. Panevėžio apygardos teismo nutartį, gražindamas bylą nagrinėti iš naujo apylinkės teismui.

1999 m. spalio 28 d. Kupiškio rajono apylinkės teismas pakartotinai atmetė pareiškėjų ieškinį. 1999 m. gruodžio 21 d. Panevėžio apygardos teismas paliko galioti nepakeistą 1999 m. spalio 28 d. Kupiškio rajono apylinkės teismo sprendimą ir apeliacinį skundą atmetė. Pareiškėjai pateikė kasacinį skundą Lietuvos Aukščiausiajam Teismui.

2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį, kuria panaikino 1999 m. spalio 28 d. Kupiškio rajono apylinkės teismo sprendimą bei 1999 m. gruodžio 21 d. Panevėžio apygardos teismo nutartį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, jog valdžios institucijos ir žemesnių instancijų teismai buvo atsakingi už delsimą atkuriant pareiškėjų teises pagal Įstatymą. Teismas konstatavo *inter alia*:

„Iš bylos medžiagos matyti, jog ieškovai prašymą atkurti nuosavybės teisę į jų tėvo turėtą žemę ir turimus įrodymus pateikė 1991 m. rugsėjo 25 d. Pagal 1991 m. birželio 18 d. Įstatymą, sprendimas dėl nuosavybės teisės atkūrimo turėjo būti priimtas per tris mėnesius. [...] Ieškovų teisės į efektyvią teisinę gynybą buvo pažeistos [...].

Pareiškėjai buvo pateikę pakankamai įrodymų tam, kad būtų priimtas sprendimas atkurti nuosavybės teisę, juo labiau, kad byloje nėra duomenų apie tai, kad į ieškovų tėvo turėtą žemės sklypą atkurti nuosavybės teisę pretenduoja ir kiti asmenys.

Atsižvelgiant į tai, jog ieškovų nuosavybės teisė neatkuriamą nuo 1991 m., [...] tolimesni teismo procesai pažeistų [...] jų teisę į efektyvią teisinę gynybą, kurias garantuoja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniai [...].“

Lietuvos Aukščiausias Teismas įpareigojo Panevėžio apskrities viršininko administraciją „priimti sprendimą atkurti [pareiškėjams] nuosavybės teisę [...] į jų tėvo iki nacionalizacijos turėtą žemės sklypą“.

Dėl pareiškėjų reikalavimo dėl dalies pradinės žemės (8,74 ha) paskyrimo FS, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pareiškė, kad jų pirminiame prašyme dėl nuosavybės teisių atkūrimo buvo prašoma kompensacijos, bet ne gražinti pradinę žemę, ir jog pareiškėjai pakeitė savo reikalavimą tik 1993 m. gruodžio 10 d., t.y. beveik po metų, kai buvo priimtas 1992 m. gruodžio 30 d. sprendimas paskirti ginčijamą žemės plotą trečiajam asmeniui FS. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, jog pareiškėjams negali būti gražinta ta dalis pradinės žemės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat konstatavo, jog pareiškėjai turėjo teisę į kompensaciją dėl ginčijamos žemės dalies pagal Įstatymo nuostatas.

2000 m. birželio 14 d. Panevėžio apskrities administracija gavo 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį. 2000 m. birželio 15 d. ši nutartis buvo nusiųsta Kupiškio rajono žemėtvarkos skyriui vykdymui.

2000 m. birželio 30 d. Kupiškio rajono žemėtvarkos skyrius išsiuntė pareiškėjams registruotus laiškus, prašant juos atvykti, kad būtų atlikti reikalingi formalumai, siekiant gražinti jiems pradinę žemę.

Atsakovės Vyriausybės teigimu, pareiškėjai neatsakė į institucijos laišką.

Anot Vyriausybės, 2002 m. sausio 21 d. pirmoji pareiškėja nusiuntė prašymą Kupiškio rajono žemėtvarkos skyriui, prašydama, kad vietoj pradinės žemės dalies jai būtų pasiūlyta kompensacija, skiriant jai žemės sklypą Vilniaus rajone. 2002 m. kovo 20 d. Kupiškio rajono žemėtvarkos skyrius išsiuntė reikalingus dokumentus Vilniaus apskrities viršininko administracijos Vilniaus rajono žemėtvarkos skyriui, prašydamas patenkinti pareiškėjos prašymą ir pasiūlyti jai žemės sklypą Vilniaus rajone.

Pirmoji pareiškėja neigia tokį tvirtinimą, teigdama, jog ji nepateikė tokio prašymo.

2002 birželio 27 d. antrasis, trečiasis ir ketvirtasis pareiškėjai buvo pakartotinai paprašyti Kupiškio rajono žemėtvarkos skyriaus atvykti dėl žemės sklypų ribų nustatymo pradinės žemės teritorijoje. Pastarieji pareiškėjai atsisakė atvykti, kadangi pirmoji pareiškėja nebuvo pakviesta, o institucijų pasiūlyti žemės sklypai buvo tariamai neadekvatūs. Visi pareiškėjai taip pat pateikė tokius nusiskundimus 2002 m. liepos 10 d. rašte Panevėžio apskrities viršininko administracijai.

2002 m. liepos 2 d. ketvirtoji pareiškėja taip pat paprašė vykdomųjų institucijų, jog būtų jai suteiktas alternatyvus žemės sklypas kaip kompensacija už dalį pradinės žemės, kurios ji nenorėjo susigražinti. Tačiau ketvirtoji pareiškėja teigia, jog minėtą raštą ji parašė dėl vietos valdžios institucijų „raginimo ir grasinamų“.

Pastebėtina, jog šiuo metu nėra jokių formalių sprendimų, priimtų dėl pareiškėjų skundų.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika

Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika yra apibendrinta sprendime *Jasiūnienė prieš Lietuvą* (No. 41510/98, 2003-03-06, §§ 22-23).

SKUNDAI

Remdamiesi Konvencijos 6 ir 13 straipsniais bei 1 Protokolo 1 straipsniu pareiškėjai skundžiasi, jog nuo 1991 m. nebuvo įgyvendinti jų reikalavimai pagal nacionalinius teisės aktus atkurti nuosavybės teises. Pasak pareiškėjų, kadangi 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje nebuvo nurodytas terminas, per kurį Panevėžio apskrities viršininko administracija turėtų gražinti pradinę žemę, šios nutarties vykdymas buvo uždelstas ir pareiškėjams jokia žemė nebuvo gražinta. Pareiškėjai taip pat skundžiasi dėl pradinės žemės nacionalizavimo ir teismo procesų rezultatų, nesėkmingai reikalaujant panaikinti 1992 m. gruodžio 30 d. sprendimą, kuriuo dalis pradinės žemės buvo perduota trečiajam asmeniui.

TEISĖ

1. Pareiškėjai teigė, jog neįvykdžius 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties buvo pažeisti Konvencijos 6 ir 13 straipsniai.

Konvencijos 6 straipsnis numato:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų [...] klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą [...] teisingai išnagrinėtų [...] pagal įstatymą įsteigtas teismas.“

Konvencijos 13 straipsnis numato:

„Kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, pripažintos šioje Konvencijoje yra pažeistos, turi teisę pasinaudoti veiksminga teisinės gynybos priemone kreipdamasis į valstybės instituciją, nepriklausomai nuo to, ar tą pažeidimą asmenys padarė eidami savo oficialias pareigas“.

Vyriausybė teigė, jog pareiškėjai patys trukdė įvykdyti minėtą nutartį atmesdami arba ignoruodami visus kompetentingų vykdomųjų institucijų pasiūlymus dėl žemės. Be pareiškėjų sutikimo vykdomosios institucijos negalėjo užbaigti registravimo procedūrų ir priimti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties vykdymui reikalingų sprendimų. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjai keitė savo nuomonę dėl žemės, teigdami, jog jie daugiau neketina susigrąžinti pradinės žemės dalies; vėliau po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo pareiškėjai paprašė kompensacijos žeme kitose Lietuvos vietose, negražinant pradinės žemės dalių.

Pareiškėjai atmetė Vyriausybės tvirtinimus kaip nepagrįstus, ir teigė, jog nepaisant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose išvados jų naudai, jiems nebuvo suteikta galimybė susigrąžinti pradinę žemę.

Pareiškėjai tvirtino, jog Vyriausybės teiginiai yra nepagrįsti.

Teismas mano, jog pareiškėjų skundai dėl Konvencijos 6 straipsnio kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turėtų priklausyti nuo bylos nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35

straipsnio 3 dalį. Joks kitas pagrindas paskelbti šią pareiškimo dalį nepriimtina nėra nustatytas.

Tuo pačiu Teismas mano, jog nebūtina nagrinėti tų pačių skundų dėl Konvencijos 13 straipsnio, kadangi Konvencijos 6 straipsnis yra *lex specialis* šios pareiškimo dalies atžvilgiu (taip pat žr. *Jasiūnienė v. Lithuania*, §32 pirmiau). Todėl ši pareiškimo dalis dėl Konvencijos 13 straipsnio turi būti paskelbta nepriimtina pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

2. Pareiškėjai taip pat skundėsi dėl 1 Protokolo 1 straipsnio, nes jų reikalavimai gražinti velionio tėvo nuosavybę nebuvo įgyvendinti.

1 Protokolo 1 straipsnis numato:

“Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams, ir tik įstatymo nustatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.

Tačiau ankstesnės nuostatos jokiū būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.”

Teismas mano, jog šioje pareiškimo dalyje pareiškėjai skundėsi dėl trijų skirtingų epizodų. Pirma, jie skundėsi dėl žemės, kuri iš pradžių priklausė pareiškėjų velioniui tėvui, nacionalizavimo. Antra, jie skundėsi dėl procesų, kuriais jie ginčijo dalies pradinės žemės paskyrimą 1992 m. trečiajam asmeniui. Trečia, jie skundėsi dėl 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties, kuria vykdomosios institucijos buvo įpareigos patenkinti pareiškėjų reikalavimus pagal nacionalinę teisę, atkurti nuosavybės teises į pradinę žemę, nevykdymo. Teismas nagrinėja kiekvieną šį aspektą atskirai.

a) *Pradinės žemės nacionalizavimas*

Tiek, kiek pareiškėjai skundėsi dėl pradinės žemės nacionalizavimo, įvykdyto Sovietų valdžios institucijų 1940 m., Teismas nurodo, jog jis neturi *ratione temporis* kompetencijos nagrinėti šią pareiškimo dalį, kadangi ji susijusi su įvykiais iki 1995 m. birželio 20 d., t.y. iki Konvencijos įsigaliojimo Lietuvoje ir iki 1996 m. gegužės 24 d., t.y. iki 1 Protokolo įsigaliojimo Lietuvoje. Todėl ši pareiškimo dalis yra nesuderinama su Konvencijos ir jos Protokolų nuostatomis (taip pat žr. *Jasiūnienė v. Lithuania*, §§ 38-39 pirmiau). Todėl ši pareiškimo dalis turi būti paskelbta nepriimtina pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

b) *Procesai dėl dalies pradinės žemės paskyrimo trečiajam asmeniui teisėtumo*

Tiek, kiek pareiškėjai skundėsi dėl procesų dėl dalies pradinės žemės paskyrimo trečiajam asmeniui teisėtumo, Teismas nurodo, jog 1994 m. liepos 18 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė pareiškėjų kasacinį skundą dėl 1994 m. liepos 20 d. sprendimo ir 1995 m. kovo 22 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atsisakė iškelti kasacinę bylą. Taigi ši pareiškimo dalis taip pat yra susijusi su įvykiais iki Konvencijos ir 1 Protokolo įsigaliojimo Lietuvoje.

Taigi ši pareiškimo dalis yra nesuderinama *ratione temporis* su Konvencijos nuostatomis, todėl turi būti paskelbta nepriimtina pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

c) 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties nevykdymas

Vyriausybė teigė, jog pareiškėjai patys trukdė įvykdyti minėtą nutartį atmesdami arba ignoruodami visus kompetentingų vykdomųjų institucijų pasiūlymus dėl žemės. Be pareiškėjų sutikimo vykdomosios institucijos negalėjo priimti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties vykdymui reikalingų sprendimų. Vyriausybė taip pat teigė, kad pareiškėjai keitė savo nuomonę dėl žemės, teigdami, jog jie daugiau neketina susigrąžinti pradinės žemės dalies; vėliau po Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties priėmimo pareiškėjai paprašė kompensacijos žeme kitose Lietuvos vietose, negražinant pradinės žemės.

Pareiškėjai atmetė Vyriausybės tvirtinimus kaip nepagrįstus, ir teigė, jog nepaisant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo priimtose išvados jų naudai, jiems nebuvo suteikta galimybė susigrąžinti pradinę žemę.

Atsižvelgiant į šalių pateiktas pastabas, Teismas mano, jog ši pareiškimo dalis kelia sudėtingus faktų ir teisės klausimus, kurių išsprendimas turėtų priklausyti nuo bylos nagrinėjimo iš esmės. Todėl ši pareiškimo dalis negali būti laikoma aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį. Joks kitas pagrindas paskelbti šią pareiškimo dalį nepriimtina nėra nustatytas.

Dėl šių priežasčių Teismas vienbalsiai

SKELBIA PRIIMTINAI, iš anksto nenusprendamas dėl esmės, pareiškėjų skundus dėl 2000 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties nevykdymo.

SKELBIA NEPRIIMTINA likusią pareiškimo dalį.

Vincent BERGER
Kancleris

Georg RESS
Pirmininkas